

จตุรงค์ สุทวณ

แนวคิดนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม: การตีความรัฐธรรมนูญด้วยกรอบ แนวคิดปัญญาชน*

The Conservative Ideas of Legal Scholars: Constitutional Interpretation Under the Intellectual Framework

จตุรงค์ สุทวณ (Jaturong Suthawan)¹

วีระ หวังสัจจะโชค (Weera Wongsatjachock)²

¹นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Doctor of Philosophy Program Student, Department of Political Science,

Faculty of Social Sciences, Naresuan University

²อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Dissertation Advisor, Assistant Professor Dr., Faculty of Social Sciences, Naresuan University

E-mail: jaturong.23032529@gmail.com

Received: 8 May 2021

Revised: 5 June 2021

Accepted: 11 June 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและแนวคิดของปัญญาชนนักกฎหมายในทางอนุรักษนิยม เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นข้อมูลที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในรูปของเอกสารและรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ผลการวิจัยพบว่า นักกฎหมายแบบอนุรักษนิยมนั้นมีลักษณะการเมืองในแบบปัญญาชนที่ข้ามชนชั้นได้ ตามหลักองค์ประกอบทฤษฎีการครองอำนาจนำ (Hegemony Theory) ที่มีการยึดโยงอำนาจไว้กับชนชั้นนำในสังคม โดยมีการสร้างคำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญที่สื่อความหมายในทางประชาธิปไตยแบบไทยที่มีลักษณะเฉพาะ ด้วยการนำเสนอหลักกฎหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม

* บทความเรื่องนี้เป็นหนึ่งในข้อค้นพบจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปรากฏการณ์นิติราษฎร์” ความเคลื่อนไหวทางความคิดกับผลสะท้อนทางการเมืองจากระบอบตุลาการณวิวัฒน์ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549

This research is part of paper one of the findings from the thesis on “Nitirat, Thailand’s Enlightened Jurists” and the reflections of Thai political specialities characteristic by judicial activism after the coup 2006.

และอุดมการณ์ ซึ่งมีการเข้ายึดกุมพื้นที่ทางความคิดของคนในสังคม โดยมีลักษณะการเสนอคำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญแบ่งเป็นแนวคิด แบ่งเป็นสามประเด็นสำคัญดังนี้ ประการแรก แนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของสถาบันชนชั้นปกครองร่วมกับประชาชน ประการที่สอง แนวคิดการสถาปนากฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นถือกำเนิดโดยชนชั้นปกครอง และประการที่สาม แนวคิดการสร้างคุณลักษณะเฉพาะทางการเมืองผ่านจารีตประเพณี

คำสำคัญ: นักกฎหมาย, รัฐธรรมนูญ, ปัญญาชน

Abstract

The purpose of this paper is to study the characteristics and concepts of conservative legal scholars. Through the method of descriptive research: the data used in this study were published in the form of electronic publications. The results show that the conservative legislators have “Tradition Intellectuals” characteristics according to the hegemony theory elements that have been tied to the elites in society, a description of constitutional law that conveys Thai democracy is created in a unique way. By presenting the law with cultural and ideological beliefs, which have taken over the mental space of people in society, the constitutional law is presented as follows: first the concept of sovereignty belongs to the institutions of the ruling class together with the people. Secondly, the concept of the establishment of constitutional law was born by the ruling class. The concept of creating politically specific attributes through tradition.

Keywords: Lawyer, Constitution, Intellectual

บทนำ

ด้วยวิวัฒนาการทางด้านการเมืองในสังคมโลก นำมาซึ่งการพัฒนารูปแบบการปกครองในแต่ละรัฐ ซึ่งโดยส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ซึ่งได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่พัฒนาการของการปกครองในรูปแบบรัฐสมัยใหม่ (Modern state) รัฐธรรมนูญถือเป็นเอกสารสำคัญที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้เกิดการปรับตัวของระบอบการปกครองแบบเก่า และนำไปสู่ระบอบการปกครองแบบใหม่ ซึ่งรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรนี้แสดงถึงการสร้างแนวปฏิบัติใหม่ในทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนการเผยให้เห็นถึงข้อบกพร่องในระบอบเก่า ไม่ว่าจะเป็น ชีวิตในรัฐภายใต้ระบอบการปกครองแบบเก่า อำนาจของศาสนา อำนาจของผู้ปกครองในระบอบเก่า สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ต่างต้องปรับตัวเพื่อให้ระบอบนั้นสามารถดำเนินต่อไปได้ หากมีสิ่งใดตกค้างอยู่ สิ่งนั้นต้องเป็นไปตามรูปแบบของ

จาคุรงค์ สุทาวัน

การสร้างฉันทามติร่วมกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งหากมองผ่านแง่มุมนี้ รัฐธรรมนูญจึงเป็นผลงานการสร้างสรรค์ร่วมกันของมนุษย์ โดยเป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างชนชั้นผู้ปกครองในสังคมเก่า ร่วมกับประชาชน ซึ่งหากรัฐธรรมนูญเป็นการประทานให้จากฝ่ายกุมอำนาจทางการเมืองปกครองเดิม อาจเป็นการชี้ให้เห็นถึงการเป็นผู้ทรงอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองเพื่อก่อตั้งรูปแบบการปกครองที่เอื้อต่อพวกเขาเพียงฝ่ายเดียว (ปิยนุตร แสงกนกกุล, 2562ก, หน้า 12)

ช่วงระหว่างการอภิวัตติสยาม พ.ศ. 2475 จนถึงการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 กล่าวว่ามีการเขียนสำคัญที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญอยู่ 3 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกคือ กลุ่มหลวงวิจิตรวาทการ กลุ่มที่สองคือ กลุ่มของ ม.ร.ว. ทรงสุจริต นวรัตน์ และกลุ่มนักกฎหมายสายคณะราษฎร โดยในแนวคิดของกลุ่มหลวงวิจิตรวาทการนี้ได้อธิบายถึงเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ว่าเป็นเพียงการ “เปลี่ยนประเพณีการปกครอง” ซึ่งอำนาจในการสถาปนารัฐธรรมนูญจึงยังเป็นของชนชั้นศักดินาเช่นเดิม แต่มีคณะราษฎรเป็นฝ่ายกระทำการเท่านั้น และกลุ่มที่สองของ ม.ร.ว. ทรงสุจริต นวรัตน์ ที่สรุปว่าการอภิวัตติสยาม พ.ศ. 2475 เป็นการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองเฉพาะจุดเท่านั้น โดยมีส่วนกลางใช้การปกครองตามลัทธิรัฐธรรมนูญ แต่ส่วนท้องถิ่นยังใช้การปกครองแบบเทศบาลอยู่ตามเดิม โดยได้มีแนวคิดในเชิงโต้แย้งจากกลุ่มที่สาม ซึ่งได้แก่กลุ่มนักทฤษฎีรัฐธรรมนูญ เช่น นายเดียน บุนนาค ไพโรจน์ ชัยนาม และหลวงประเจิดอักษรลักษณ์ ที่ได้เขียนตำรากฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมืองในขณะนั้น ซึ่งนักศึกษา และนักกฎหมายรุ่นหลังได้ละเลยเข้าไปด้วยคิดว่าแนวพินิจดังกล่าวไม่ได้สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีอิทธิพลในช่วงขณะนั้น (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2548, หน้า 14)

โดยข้อวินิจฉัยของนักทฤษฎีรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ท่าน ได้ให้ความเห็นว่ารัฐธรรมนูญสยาม 27 มิถุนายน 2475 เกิดจากผู้ปกครองกับราษฎรตกลงกัน (pact)* โดยเป็นการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกัน ซึ่งโดยทั่วไปมักมีการปฏิบัติเกิดขึ้นก่อน ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญอังกฤษ ค.ศ. 1688 และของฝรั่งเศส ค.ศ. 1830 จากทฤษฎีดังกล่าวนี้มีความต่างจากบทสรุปในระยะหลังของการศึกษารัฐธรรมนูญไทยในช่วง พ.ศ. 2490 เรื่อยมา ซึ่งนับเป็นฐานคติที่แตกต่างกันในการศึกษารายละเอียดทางประวัติศาสตร์ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2548, หน้า 14)

* นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้อธิบายผ่านแนวคิดของนักรัฐธรรมนูญนิยมดังกล่าวในหนังสือ ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475 ว่า รัฐธรรมนูญโดยทั่วไปมีการกำเนิดอยู่ 3 แบบแผนด้วยกัน คือหนึ่ง กำเนิดเพราะว่าผู้ปกครองรัฐเป็นผู้มอบให้ (Charter) เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากเจตนาของผู้ปกครองแต่เพียงฝ่ายเดียว ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ.1889 แบบที่สอง กำเนิดเพราะราษฎรเป็นผู้ร่างเองทั้งหมด หรือตั้งสภาราษฎรขึ้นลงแล้วจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญโดยฝ่ายสภานั้น (Convention) ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ค.ศ.1787 และรัฐธรรมนูญเยอรมัน ค.ศ.1919 เป็นต้น และแบบที่สาม กำเนิดเพราะว่าผู้ปกครองและราษฎรตกลงกัน (Pact) เช่น รัฐธรรมนูญสยาม 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เป็นต้น

ความผันผวนทางการเมืองที่เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2490 อันนำมาซึ่งการยึดอำนาจ รวมถึงการยกเลิกและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมีได้มีความสืบเนื่องกับรัฐธรรมนูญเดิม เหตุการณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นปรากฏการณ์ที่แปลกใหม่ในทางการเมือง กระทั่งคณะรัฐประหารต้องออกแถลงการณ์เพื่อให้คำอธิบายถึงการรัฐประหารว่าให้ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งสถาบันตุลาการก็ได้ให้การรับรองในคำพิพากษาฎีกาหลายคดีมาอย่างต่อเนื่อง โดยในทศวรรษ 2490-2500 มีการเกิดรัฐประหารบ่อยครั้ง โดยเฉพาะหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ครองอำนาจทางการเมือง มีการฟื้นฟูอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยม รวมไปถึงการหันกลับมาให้ความสำคัญกับประเพณีแบบจารีตนิยมอย่างหนักหน่วงและต่อเนื่อง (เกษียร เตชะพีระ, 2554, หน้า 89-116)

กล่าวคือ แนวคิด “อนุรักษนิยม” (conservatism) หมายถึง แนวคิดที่มุ่งรักษาความเชื่อและคุณค่าแบบเก่า เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี อุดมการณ์ทางการเมืองที่สืบทอดมายาวนาน เฉพาะฝ่ายอนุรักษนิยมในประเทศไทยมักผูกโยงศาสนา วัฒนธรรมประเพณี อุดมการณ์ทางการเมืองเข้ากับสำนักทางประวัติศาสตร์ “ราชาชาตินิยม”^{*} ที่เชื่อว่าความเป็นชาติเกิดขึ้น พัฒนาและมั่นคงมาได้เพราะคุณูปการของสถาบันชนชั้นปกครอง ศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองได้เพราะชนชั้นปกครองอุปถัมภ์ ดังนั้น สถาบันชนชั้นปกครองจึงเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ ศาสนาและเป็นศูนย์รวมจิตใจหรือ “ความจงรักภักดี” ของประชาชนในชาติ (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2019)^{**}

ทั้งนี้ หากนำหลักการแบบอนุรักษนิยมมามองผ่านกรอบทฤษฎีการครองอำนาจนำ^{*} จะเห็นได้ว่ากลุ่มพลังทางสังคมแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มปัญญาชนนักกฎหมาย, ข้าราชการตุลาการ, นักการเมือง และ

^{*} เป็นแนวคิดที่เสนอโดย ธงชัย วินิจจะกูล ในทศวรรษที่ 2540 เป็นการสร้างคำเพื่ออธิบายแนวคิด “ชาตินิยม” และ “กษัตริย์” ภายใต้ความแข็งแกร่งของอุดมการณ์ “ราชาชาตินิยม” ภายใต้การสังคมนิยมของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และศาสตร์สาขาอื่นๆ ในสายมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นบทบาทของพระมหากษัตริย์ และสถาบันพระกษัตริย์ต่อสังคมไทย ดูเพิ่มใน ธงชัย วินิจจะกูล . ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยม ใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกระดูกพิไทยในปัจจุบัน. ศิลปวัฒนธรรม, 23 : 1(พฤษภาคม) 2544.

^{**} สุรพศ ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิด “อนุรักษนิยม” ในบทความ “เสรีนิยมกับอนุรักษนิยมอยู่ร่วมโลกกันได้ไหม” เพิ่มเติมว่า สังคมการเมืองที่ดีแบบอนุรักษนิยมไทย คือสังคมการเมืองที่รู้จักสามัคคีภายใต้อุดมการณ์ราชาชาตินิยม และดูเหมือนฝ่ายอนุรักษนิยมจะเชื่อว่ามีความจริง ความดีสูงสุดที่แน่นอนตายตัวเป็นคำตอบแบบเบ็ดเสร็จอยู่แล้ว นั่นคือความจริง ความดีสูงสุดของ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” สังคมเราจะไม่มีปัญหาขัดแย้งอะไรเลยถ้าหากว่าคนไทยทุกคนรักชาติ นำหลักธรรมของศาสนาปฏิบัติ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผู้ทรงศุภสิริราชธรรมและเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง

^{*} การครองอำนาจนำ หรือ “Hegemony” หมายถึง การใช้อำนาจของกลุ่ม/ชนชั้นใดๆ เพื่อสร้างภาวะการณ์ครอบครองความคิด และมีอำนาจนำเหนือกลุ่ม/ชนชั้นอื่นๆ ในสังคม โดยที่การใช้ อำนาจดังกล่าว นั้นปราศจากการใช้ความรุนแรง หรือการบังคับเชิงกายภาพ แต่เป็นการใช้อำนาจผ่านกลไกชนิดต่างๆ เพื่อครอบครองความคิด โน้มน้าว และทำให้เกิดการ

จาคูรงค์ สุทวณ

ข้าราชการทหาร ตลอดจนสถาบันพระมหากษัตริย์ นั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ทั้งในเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และอุดมการณ์ในห้วงเวลาขณะหนึ่ง โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2490 ที่อำนาจ ต่างๆ ล้วนตกอยู่ในมือชนชั้นนำในสังคม ซึ่งมีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมครอบงำสังคมอยู่ ถือเป็นกลุ่ม ทางประวัติศาสตร์กลุ่มหนึ่ง (Historical block) ซึ่งกลุ่มทางประวัติศาสตร์เช่นนี้จะเปลี่ยนแปลงไป ตลอดเวลาเพราะจะมีแรงต่อต้านที่จะขึ้นมาเปลี่ยนแปลงอำนาจที่ครอบงำอยู่ในขณะนั้นอยู่เสมอ โดยผู้ที่มี บทบาทในการเปลี่ยนแปลงกลุ่มทางประวัติศาสตร์ก็คือปัญญาชน (Intellectuals) โดยมาร์กซ์ และกรัมสกีมี ความคิดเหมือนกันนั่นคือเชื่อว่า มนุษย์คือผู้เขียนประวัติศาสตร์ (Man is the maker of history) (วัชรพล พุทธิรักษา, 2014) โดย เก่งกิจ กิติเรียงลาภ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การครองอำนาจนำ (Hegemony) ไม่ใช่ การแทนที่สิ่งเก่าด้วยสิ่งใหม่ แต่เป็นการรื้อองค์ประกอบเดิมออกแล้วประกอบสร้างใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลง ลำดับชั้นขององค์ประกอบต่างๆ พร้อมๆ กับเพิ่ม/ลด หรือให้ความหมายใหม่แก่องค์ประกอบต่างๆ พร้อม กัน การครองอำนาจนำจึงไม่ใช่การสร้างแนวร่วม (Alliance) ระหว่างกลุ่มหรือชนชั้นต่างๆ แต่เป็นการ สร้าง “กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์” (Historic bloc) ที่ยึดโยง/หลอมรวมกัน (Fusion) ด้วยความยินยอม พร้อมใจ (Consensus) ของคนต่างกลุ่ม ต่างชนชั้นกัน ว่าจะอะไรเป็นผลประโยชน์โดยรวม หรือเป็นคุณธรรม ความดีสากลของคนทุกคนในสังคม ผ่านการประกอบสร้างของการนำที่เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์หนึ่งๆ เพื่อให้ชนชั้นหนึ่งๆ หรือกลุ่มย่อยของชนชั้นหนึ่งๆ สามารถครองการนำในมิติต่างๆ ได้มากกว่า (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2549)

จะเห็นได้ว่าจากช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2490 ถึงประมาณ พ.ศ. 2516 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น ยุคแห่งความเฟื่องฟูของอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยม ซึ่งเกิดจากการปลุกฝังมายาคติ (Myth) “ประชาธิปไตยแบบไทย” ผ่านกลไกของรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจ โดยการจะทำให้รัฐบาลในช่วงเวลา ดังกล่าวได้รับความชอบธรรม ภารกิจหนึ่งที่ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญก็คือการ “สร้างคำอธิบายทาง กฎหมายรัฐธรรมนูญ” ซึ่งได้กลายเป็นกลไกของรัฐอย่างหนึ่งที่ทำให้นักกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็น ตัว แสดงที่สำคัญในปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ซึ่งหากจะกล่าวถึง “ตัวแสดง” ที่มีบทบาทต่อการ

ยอมรับ เพื่อก่อให้เกิดขึ้นซึ่งความยินยอมพร้อมใจ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพลังทางสังคมและชนชั้นต่างๆ โดยที่ ผู้คนในกลุ่ม/ชนชั้นที่ถูกกระทำนั้นไม่ทราบ หรือไม่สามารถตระหนักได้ว่าตนได้ถูกครอบครองความคิดไปแล้ว

“ประชาธิปไตยแบบไทยค่อนข้างจะมีลักษณะเฉพาะคือ มีการนำวัฒนธรรมและจารีต ประเพณีที่มีอยู่ดั้งเดิมในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง ของกฎหมาย ความเชื่อ อิทธิพลของพุทธศาสนา มาผสมผสานกับแนวความคิดแบบประชาธิปไตย ของทางตะวันตก จนก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย แบบไทย” ขึ้น และนักการเมืองหรือชนชั้นนำที่มีอยู่ใน สังคมไทย ได้พยายามนำสิ่งที่เรียกว่าประชาธิปไตย แบบไทย มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ทาง การเมืองหรือใช้อธิบายกระบวนการที่แตกต่างและ ผิดเพี้ยนออกไปจากประชาธิปไตยอันเป็นแนวทางสากลว่าลักษณะดัง กล่าวคือ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ดูเพิ่มเติมใน เกรียงศักดิ์ เซษฐพัฒน์นิช. (2536). แนวความคิดประชาธิปไตยแบบ ไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เปลี่ยนแปลงการเมืองไทยที่นอกเหนือจากทหารแล้ว เราไม่อาจปฏิเสธบทบาทของนักกฎหมายไปได้เลย ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองพุทธศักราช 2475 นอกจากปรีดี พนมยงค์ จะเป็นแกนนำคณะราษฎร เข้าทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว เขายังเป็นผู้ร่างคำประกาศ คณะราษฎรฉบับที่ 1 และรับผิดชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยอีกด้วย โดยปิยบุตร แสงกนกกุล ได้กล่าวสรุปความสัมพันธ์ระหว่างปีเกิดของนักกฎหมายกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นว่า มนุษย์เกิดมาแล้วมีชุดความคิดแบบใดย่อมมีความสัมพันธ์แบบนั้น หากพิจารณาปีเกิดของกลุ่มนักกฎหมาย รัฐธรรมนูญของไทยที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2490 – 2500 เช่น ศาสตราจารย์วิชญ์ เครืองาม (2494) และ ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2497) โดยกลุ่มนักกฎหมายเหล่านี้ต่างเติบโตในช่วงปี พ.ศ. 2510 - 2516 ที่อยู่ในช่วงกลไกการปลูกฝังอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมกำลังดำเนินอยู่ จึงเป็นธรรมดาที่พวกเขาเหล่านี้จะไม่เกิดความรู้สึกผูกพันกับแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมของคณะราษฎรที่ปรากฏขึ้นในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2490 ประกอบกับมีนักกฎหมายในปีก่อนอนุรักษนิยมที่มีฐานคิดที่แตกต่างจากคณะราษฎร เช่น ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ , ศาสตราจารย์วิชญ์ เครืองาม ศาสตราจารย์อมร จันทรสมบูรณ์ โดยมีกลุ่มนักกฎหมายที่มีอิทธิพลทางความคิดในสังคมไทยอย่าง ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช และนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นต้นแบบ และผู้อาวุโสของกลุ่มนักกฎหมายในทางอนุรักษนิยม (กมลวรรณ ชื่นชูใจ, 2563)

บทบาทของนักกฎหมายภายใต้หลักนิติรัฐ จะมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจของฝ่ายบริหาร เป็นพื้นที่ทางกฎหมายที่มีบทบาทอย่างชัดเจน โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบในกลั่นกรองกฎหมาย โดยเปรียบเสมือนเป็นผู้ช่วยสภา ในการดูแลกิจการทางกฎหมายของรัฐ สำนักงานแห่งนี้จึงเป็นแหล่งรวมปัญญาชนนักกฎหมายระดับสูงของประเทศ หลายคนได้รับเกียรติให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลหลายสมัย ในจำนวนเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาหลายคนในรอบระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ออมร จันทรสมบูรณ์ (ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. 2522 - 2533) ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง ในปี พ.ศ. 2540 มากที่สุด หนังสือเรื่อง ลัทธิรัฐธรรมนูญ (constitutionalism) ได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพที่สำคัญยิ่งกับสังคมไทย เขาได้รับการยกย่องจากบวรศักดิ์ อุวรรณโณ นักกฎหมายคนสำคัญว่าเป็นบิดาของนักกฎหมายมหาชนยุคใหม่ โดยอมร จันทรสมบูรณ์ ผู้นิยามตนเองว่า “ผู้ออกแบบกฎหมายเพื่อปฏิรูปสังคมไทย” แสดงให้เห็นว่านักกฎหมายคือคนสำคัญในการกำกับความเป็นไปของหลักนิติรัฐไทย (กมลวรรณ ชื่นชูใจ, 2563) ดังนั้นนักกฎหมายจึงมีบทบาทสำคัญในพื้นที่ของการบังคับใช้กฎหมาย และมีส่วนในสำคัญในการกำหนดทิศทางทางการเมืองจากการรับใช้ผู้มีอำนาจที่ยึดกุมสังคมอยู่ในขณะนั้น

วิกฤตการเมืองไทยตั้งแต่เกิดการรัฐประหารในปี 2549 ที่ผ่านมามีให้เห็นถึงความขัดแย้งอันเป็นรากฐานของสังคมการเมืองไทยที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขมาเป็นเวลานาน หนึ่งในความขัดแย้งนั้นก็คือ “ชนชั้นใดคือผู้ทรงอำนาจในทางรัฐธรรมนูญ” หรือชนชั้นใดเป็นผู้ทรงอำนาจในการสร้างระบอบการเมืองการปกครองให้เป็นไปตามลักษณะที่ต้องการ แม้กระทั่งคำว่า “รัฐธรรมนูญ” ที่เราจดจำและละไว้ในฐานแห่ง

จาคูรงค์ สุทาวัน

ความเชื่อมั่นว่าคือกฎหมายสูงสุดนั้น แท้จริงแล้วเกิดจากอำนาจชนิดใด ปิยบุตร แสงกนกกุลได้กล่าวเพิ่มเติมว่า หากนำประเด็นดังกล่าวมาศึกษาเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญในทางตะวันตกอาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยนั้นใช้เวลาไปกับการทำรัฐธรรมนูญเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชนชั้นนำต้องการป้องกันศัตรูที่คิดว่าเป็นภัยต่อระบอบ (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2562ข, หน้า 13) ดังนั้นรัฐธรรมนูญจึงกลายเป็นเครื่องมือในการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ทางความคิดระหว่างปัญญาชนทางกฎหมายที่รับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ จาคูรงค์ และนวกัทร ได้สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักกฎหมายกับรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมว่า ภายใต้หลักนิติรัฐ กฎหมาย และรัฐธรรมนูญ ที่เป็นโครงสร้างของอำนาจตุลาการ ทั้งยังเป็นพื้นที่ของนักกฎหมายในฐานะที่เป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย เป็นอำนาจเดียวที่นิยามตนเองว่าใช้อำนาจในภายใต้พระปรมาภิไธย ทั้งยังได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายมิให้มีการละเมิดอำนาจศาล อย่างไรก็ตาม ในห้วงเวลาภายหลังหลังการรัฐประหารในปีพ.ศ. 2549 มาเลเซียจึงตระหนักถึงความสำคัญของโครงสร้างทางกฎหมายในฐานะที่มีบทบาทในการกำหนดชะตากรรมของการเมืองมากขึ้น (จาคูรงค์ สุทาวัน และนวกัทร ไตสุวรรณ์, 2563)

การให้ความสำคัญในการถกเถียงถึงประเด็นความคิดของนักกฎหมาย ไม่เพียงแต่ในทางนักรัฐศาสตร์ที่มีการโต้แย้งกันไปมาในเรื่องของการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก แต่ในแวดวงของนักกฎหมายกลับให้ความสำคัญเพียงเล็กน้อย จากการทบทวนวรรณกรรมชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแนวความคิดของนักกฎหมายในแต่ละยุค และเนื่องจาก นักกฎหมายมีบทบาทในทางสังคมอยู่มาก โดยที่สังคมไทยประกาศตัวว่ายึดถือต่อหลักการปกครองแบบนิติรัฐ นั่นคือการยกให้กฎหมายเป็นใหญ่ เมื่อกฎหมายเป็นใหญ่ นักกฎหมายจึงพลอยมีบทบาทมากเช่นเดียวกัน

การให้ความสำคัญถึงประเด็นความคิดของนักกฎหมายจะมีแต่เพียงเล็กน้อย ก็อาจเป็นด้วยวัฒนธรรมจารีตบางประการของแวดวงกฎหมายที่ถูกมองว่าสูงส่ง การตรวจสอบ และการเข้าถึง กระทำได้อย่างลำบาก ตามที่ ปีแอร์ บูดีเยอร์ นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ที่ได้สร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับ “สนามกฎหมาย” (Champ juridique)^{*} ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าเกี่ยวกับการศึกษาแนวคิดของนักกฎหมายว่า “การสร้างสนามของนักกฎหมาย ซึ่งเป็นสนามที่เป็นพื้นที่ของตนเอง ถ้ามีคนในแวดวงอื่นที่พยายามล้ำเข้ามาในสนามกฎหมาย ก็จะมีแต่นักกฎหมายเท่านั้นที่ “เสียงดัง” (ปีแอร์ บูดีเยอร์, 1995)

^{*} เมื่อนำความคิดเรื่อง “สนาม” มาจับเข้า “กฎหมาย” แล้ว บูดีเยอร์ ให้เชื่อมั่นว่า “สนามกฎหมาย” (Champ juridique) เขาอธิบายว่า สนามกฎหมายคืออาณาบริเวณที่เป็นอิสระจากความต้องการและข้อเรียกร้องภายนอก และภายในอาณาบริเวณนั้นมีการผลิตและใช้อำนาจทางกฎหมาย ซึ่งก่อรูปอย่างยอดเยี่ยมความรุนแรงทางสัญลักษณ์อันชอบธรรม โดยมีรัฐเป็นผู้ผูกขาดและสามารถประสานเข้ากับอำนาจทางกายภาพ

ประเทศไทยมีการบอกกล่าวในเวทีโลกเสมอว่าเป็นรัฐที่อยู่ภายใต้ “ระบอบประชาธิปไตย” นั่นคือการบอกกล่าวว่ารัฐธรรมนูญคือ “คัมภีร์” ในการปฏิรูปการเมือง ดังนั้นรัฐธรรมนูญจึงได้กลายเป็นเรื่องเทคนิค ซึ่งเปิดโอกาสให้บรรดาช่างเทคนิคนั้นก็คือนักกฎหมาย ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในทางการเมือง เทคนิคทางด้านกฎหมายจึงไปในหลายรูปแบบด้วยกัน ตามแต่นักกฎหมายผู้มีอำนาจจะสร้างคำอธิบาย โดยเกษียร เตชะพีระ ที่เสนอว่า

“นักนิติศาสตร์ไทยมีบทบาทหน้าที่เป็นช่างเทคนิคด้านอำนาจธิปไตยแห่งรัฐ นำเสนอคำอธิบายที่ประสานหลักนิติธรรมให้เข้ากับอำนาจของชนชั้นนำเพื่อรักษาตุลอำนาจทางการเมืองเอาไว้อย่างแน่นหนา” (เกษียร เตชะพีระ, 2554, หน้า 107)

รวมถึงมีการศึกษาของ ศุภณัฐ บุญสด ที่มีการค้นพบว่า นักกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายไทยมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดอย่างยิ่งต่อการทำรัฐประหารและไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะบทบาทมือกฎหมายที่ทำหน้าที่สร้างระบบกฎหมายให้กับคณะรัฐประหาร หรือบทบาทของศาลที่ทำหน้าที่รับรองอำนาจของคณะรัฐประหาร ซึ่งนักกฎหมายไทยยังมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการใช้และตีความรัฐธรรมนูญจนทำลายกลไกแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองของรัฐธรรมนูญลง และสร้างวิกฤติทางรัฐธรรมนูญขึ้นมาเพื่อเปิดทางให้กับรัฐประหารโดยกองทัพอีกด้วย (ศุภณัฐ บุญสด, 2562)

ประเด็นในข้างต้นถือเป็นข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเมื่อนักกฎหมายซึ่งเป็นผู้กุมอำนาจในการตีความในตัวบทกฎหมายและมีบทบาทสำคัญในสถานะที่หลักนิติรัฐเบ่งบานเช่นนี้ การศึกษาในประเด็นดังกล่าวจึงมีความสำคัญ และควรค่าต่อการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งงานชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาระบบความคิดของนักกฎหมายผ่านกรอบแนวคิดปัญญาชน (Intellectual) ซึ่งเป็นหนึ่งในกลไกในการเข้าสู่การครองอำนาจนำ (Hegemony) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) โดยกรัมสกีอธิบายว่า ทุกกลุ่มสังคมมีกลุ่มชั้นปัญญาชนโดยเฉพาะของตนเอง ปัญญาชนจะมีบทบาทในการทำสงครามความคิด (War of position) เพื่อยึดกุมโครงสร้างส่วนบน (Super structure) โดยการครองอำนาจนำของสังคมหนึ่งๆ ย่อมมีปัญญาชนค้ำจุนอำนาจนั้นอยู่เสมอ ซึ่งได้จำแนกปัญญาชนและสำนักชนชั้นในการต่อสู้ทางการเมืองเป็น 2 กลุ่ม คือ 1.Traditional Intellectual ปัญญาชนที่ข้ามชนชั้นได้ และ 2. Organic Intellectuals ปัญญาชนที่ยึดโยงกับผลประโยชน์ของชนชั้น ซึ่งกรัมสกีอธิบายว่า ปัญญาชนมีรูปแบบอันแตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขพื้นที่ทางสังคมที่ปัญญาชนนั้นๆ ดำรงอยู่ (George Hoare and Nathan Sperber, 2015)

การศึกษานี้จะเป็นการอธิบายความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง และนักกฎหมายในฐานะผู้คุม “กฎ/กติกา/มารยาท” ในทางการเมือง เพื่อวิเคราะห์ถึงเหตุผล และหากรอบในการสร้างแนวพินิจในแง่มุมมองที่สังคมพยายามตั้งคำถามเกี่ยวกับลักษณะ และบทบาทของนักกฎหมายในการเสนอคำอธิบายเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ โดยผู้เขียนไม่ได้มีเจตนาที่จะต้องการรื้อถอนความศักดิ์สิทธิ์ในทาง

จาคูรงค์ สุทวัน

นิติศาสตร์แต่อย่างใด เพียงต้องการให้แง่มุมทางกฎหมายนี้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ ถกเถียง เพื่อเกิดการศึกษาพัฒนาได้อย่างกว้างขวางขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะการเป็นปัญญาชนของนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะแนวคิดของการเสนอคำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญของนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยในฉบับนี้มุ่งศึกษาแนวคิดของนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยมที่แสดงออกถึงอุดมการณ์ในด้านการมุ่งรักษาความเชื่อและคุณค่าแบบเก่า เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และอุดมการณ์ทางการเมืองที่สืบทอดมายาวนานภายใต้กรอบแนวคิดปัญญาชน (Intellectual) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบเฉพาะเจาะจง

นอกจากนี้ ยังพิจารณาจากบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านรัฐธรรมนูญ และมีชื่อเสียงในแวดวงวิชาการทางนิติศาสตร์ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช^{*}, ศาสตราจารย์อมร จันทสมบุรณ์^{**}

^{*} ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช (26 พฤษภาคม พ.ศ. 2448 - 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2540) นักการเมือง นักกฎหมาย นักการทูต และ นักวิชาการชาวไทย อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย 4 สมัย ผู้ร่วมก่อตั้งและอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ก่อนเข้าสู่วงการเมือง เคยเป็นผู้พิพากษา และเคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา

^{**} ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทสมบุรณ์ (เกิด 13 กรกฎาคม 2473) เป็นนักกฎหมายมหาชนที่มีชื่อเสียงที่สุดของวงการกฎหมายไทยตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา ท่านเป็นผู้บุกเบิกแนวคิดและหลักการในทางกฎหมายมหาชนในสังคมไทยโดยเริ่มตั้งแต่การทำให้คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 เป็นองค์กรวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองที่แยกออกจากระบบศาลยุติธรรมอันนับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการมีศาลปกครองในประเทศไทยในปัจจุบัน ไปจนถึงการเขียนเอกสารวิชาการด้านกฎหมายมหาชนเผยแพร่ตลอดช่วงระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา

ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ^{***}, ศาสตราจารย์วิษณุ เครืองาม^{****} และนายมีชัย ฤชุพันธุ์^{*****} ทั้งนี้ยังมีการกล่าวเพิ่มเติมถึงแนวคิดของผู้มีอิทธิพลสำคัญในสาขาวิชานิติศาสตร์ คือ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์^{*****} เพื่อเป็นการกล่าวถึงบริบททางประวัติศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจถึงเหตุผลในด้านวัฒนธรรมความเป็นมาของนักกฎหมายไทยที่ถูกประกอบสร้างขึ้น โดยเน้นศึกษาแนวความคิดของนักกฎหมายรัฐธรรมนูญผ่านผลงานทางวิชาการ หนังสือ และบทสัมภาษณ์ชิ้นสำคัญ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2490 ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกลไกการปลูกฝังอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยม จนถึงในปี 2549 ที่เกิดการรัฐประหารล้มรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ได้ชื่อว่าเป็นการเกิดขึ้นโดยความร่วมมือของภาคประชาชนมากที่สุดฉบับหนึ่ง และเกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ในทางสาธารณะที่มีต่อสถาบันตุลาการที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง อาจกล่าวได้ว่าไม่เคยปรากฏเหตุการณ์ในลักษณะเช่นนี้มาก่อนในสังคม

^{***} ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (เกิด 19 ตุลาคม พ.ศ. 2497) นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา กรรมการสภาสถาบันผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันพระปกเกล้ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประธานกรรมการคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมาย ประธานคณะกรรมการกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2558 ที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการเตรียมการปฏิรูปประเทศ ตามคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 8/2560 รองประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย อุปนายกราชบัณฑิตยสถานคนที่ 1 กรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการในคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปเพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนตามนโยบาย thailand 4.0 ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 194/2560

^{****} ศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม (เกิด 15 กันยายน พ.ศ. 2494) เป็นนักกฎหมายและนักการเมืองชาวไทย ดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลหลายชุดและในหลายหน่วยงาน และเป็นราชบัณฑิตสาขาวิชากฎหมายปกครอง วิษณุเคยทำงานด้านการเมืองกับรัฐบาลหลายชุด เช่น ดำรงตำแหน่งโฆษกสำนักนายกรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. 2535 ช่วงที่พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้เป็นนายกรัฐมนตรีหลังจากที่รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2534 ตลอดจนดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. 2545 ในคณะรัฐมนตรีที่มีทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติหลังจากที่พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ก่อรัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2557

^{*****} มีชัย ฤชุพันธุ์ นักกฎหมายชาวไทย ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อดีตสมาชิกคณะรักษาความสงบแห่งชาติคนเดียวที่เป็นพลเรือน (ไม่ได้เป็นทหารหรือตำรวจ) อดีตกรรมการนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย อดีตประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ 2 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน อดีตนายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์อดีตประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา และรองนายกรัฐมนตรี ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญ

^{*****} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการปฏิรูปศาลไทย โดยปรับปรุงให้ศาลมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี พระกรณียกิจในการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล ทำให้ทรงได้รับยกย่องว่าเป็น “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย”

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาแนวคิดนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม กับการศึกษาวัฒนธรรมบุญด้วยกรอบแนวคิด ปัญญาชนนี้ เป็นการอธิบายแนวคิดของนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม ซึ่งสื่อมวลชนเรียกว่า “เนติบริกร” (MGR Online, 2549, ออนไลน์) ภายใต้กรอบแนวคิดปัญญาชน (Intellectual) ตามโครงสร้างทฤษฎีการครองอำนาจนำ (Hegemony theory)

โครงสร้างทฤษฎีการครองอำนาจนำ (Hegemony theory) กรัมนี่ได้เสนอแนวคิดเรื่อง กลุ่มประวัติศาสตร์ (Historic bloc) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม เพื่อใช้แทนแนวคิดเศรษฐกิจกำหนดแบบกลไกของสำนักคิดแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิม แนวคิดดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relation) ระหว่างชนชั้นและกลุ่มพลังต่างๆ ที่อยู่ภายในโครงสร้างของสังคม โดยอธิบายว่าในสังคมทุนนิยมนั้น ชนชั้นนายทุน (Bourgeoisie) จะพยายามครองอำนาจนำให้เกิดในพื้นที่ของความสัมพันธ์ในการผลิต (Sphere of Production) ซึ่งการครองอำนาจนำในพื้นที่นี้ แต่เพียงพื้นที่เดียว จะไม่เกิดการครองอำนาจนำที่สมบูรณ์ (Absolute) ดังจะเห็นได้ว่าการพยายามทำลายชนชั้นนายทุนจากกลุ่มชนชั้นแรงงาน เช่น จากสหภาพแรงงานอยู่เนืองๆ การสร้างภาวะการครองอำนาจนำที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้น จึงเป็นการสร้างแนวร่วมพันธมิตร (Alliance) ระหว่างกลุ่มพลัง หรือชนชั้นต่าง ๆ เหนือพื้นที่ทางสังคมที่กว้างกว่ามิติเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น (วัชรพล พุทธรักษา, 2557, หน้า 175)

การเกิดขึ้นของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์นั้น (Historical bloc) กรัมนี่ให้ความสำคัญกับปัญญาชนในเชิงทฤษฎีอย่างจริงจัง เชื่อว่าปัญญาชนมีบทบาทเพื่อทำหน้าที่สร้างสรรค์และถ่ายทอดอุดมการณ์ที่เป็นโลกทัศน์ใหม่ อันได้แก่ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม องค์ความรู้ใหม่ เศรษฐกิจ ระบบสังคม การเมืองที่สามารถทำลายเพื่อเอาชนะระบบหรือโลกทัศน์เดิมให้เกิดความยินยอมพร้อมใจ นอกจากนี้ปัญญาชนยังทำหน้าที่เหมือนตัวกลาง (Intermediaries) ระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นผู้ถูกปกครอง ซึ่งกรัมนี่อธิบายว่า ปัญญาชนมีรูปแบบอันแตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขพื้นที่ทางสังคมที่ปัญญาชนนั้นๆ ดำรงอยู่ (George Hoare and Nathan Sperber, 2015) โดยกรัมนี่ได้การจำแนกประเภทของปัญญาชน ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ปัญญาชนที่ข้ามชนชั้นได้ (Traditional intellectual) หมายถึง กลุ่มประเพณีนิยมที่ดำเนินอยู่ภายใต้ระบบที่เป็นอยู่ ดำเนินการอย่างซ้ำซากเพื่อรับใช้ชนชั้นปกครอง ไม่ได้ก่อให้เกิดความคิดและปัญญาในการเปลี่ยนแปลงแก่สังคม อาจกล่าวได้ว่าปัญญาชนพวกนี้ คือกลุ่มที่ช่วยค้ำจุนและสืบทอดอุดมการณ์ของระบบสังคมเดิมให้คงอยู่ ตัวอย่างปัญญาชนในรูปแบบนี้เช่น นักบวช พระ นักวิชาการ ผู้ไม่มีหน้าที่ในเชิงเทคนิคในภาคส่วนของชนชั้นต่างๆ (รัฐกมล ค้อสุวรรณดี, 2558, หน้า 41)

2. ปัญญาชนที่ยึดโยงกับชนชั้น (Organic intellectual) หมายถึง ปัญญาชนที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ทำให้กลุ่มปัญญาชนเข้าใจกลุ่มชนของตนหรือสังคมของตนว่ามีความต้องการอะไรอย่างแท้จริง มีบทบาท

ในการนำเสนอจิตสำนึก ทั้งในด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม หรือเป็นผู้ให้ปัญญาแก่สังคมในการที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นผู้ประสานเชื่อมอุดมการณ์หรือสำนึกร่วม (Collective consciousness) โดยสร้างความหวังต่อการเปลี่ยนแปลง ทำลายและล้มอำนาจรัฐเดิม เพื่อหวังเข้าสู่การครองอำนาจนำและการสร้าง Organic intellectual นั้นถือเป็นเงื่อนไขสำคัญเบื้องต้นของการปฏิบัติ (รัฐมถล คัศศวรรณดี, 2558, หน้า 41)

การได้มาซึ่งการสร้างกลุ่มประวัติศาสตร์ของตนเอง กลุ่มพลังทางสังคมต่างๆ จะต้องดำเนินการโดยการนำของปัญญาชน เพื่อดำเนินการทำลายอุดมการณ์ของชนชั้นปกครอง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการดำเนินการทำลายโลกทัศน์แบบดั้งเดิม โดยสร้างอำนาจนำให้เกิดขึ้นเหนือมวลชน ที่มีลักษณะกระจัดกระจายทางความคิด และผนวกสร้างให้เกิดเจตจำนงร่วมกัน (Collective will) ของชนชั้นนี้ให้ได้ (วัชรพล พุทธิรักษา, 2557, หน้า 175)

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาเรื่อง “แนวคิดนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม: กับการตีความรัฐธรรมนูญด้วยกรอบแนวคิดปัญญาชน” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร บทความ และวารสาร ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมไปถึงวิเคราะห์ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงลักษณะแนวคิดของนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม และลักษณะการเสนอคำอธิบายรัฐธรรมนูญภายใต้กรอบแนวคิดปัญญาชน (Intellectuals)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการเป็นปัญญาชนของนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยมนั้นมีบทบาททางการเมืองในแบบปัญญาชนที่ข้ามชนชั้นได้ (Tradition intellectuals) ตามหลักองค์ประกอบทฤษฎีการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของอันโตนิโอ กรัมสกี ที่มีการยึดโยงอำนาจไว้กับชนชั้นนำในสังคม โดยมีการสร้างคำอธิบายรัฐธรรมนูญที่สื่อความหมายในทางประชาธิปไตยแบบไทย ด้วยการนำเสนอหลักกฎหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกพลิกแพลงให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ (Myth) ซึ่งมีการเข้ายึดกุมพื้นที่ทางความคิด (War of position) ของคนในสังคม โดยกลุ่มปัญญาชนเหล่านี้เหล่านี้จะมีลักษณะการดำเนินงานอยู่ภายใต้ระบบอิทธิพลของอำนาจที่ครอบงำทางสังคมอยู่ ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อรับใช้ชนชั้นปกครอง ก่อให้เกิดความคิดและปัญญาในการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมอย่างจำกัด อาจกล่าวได้ว่าปัญญาชนเหล่านี้ คือกลุ่มที่ช่วยค้ำจุนและสืบทอดอุดมการณ์ของระบบสังคมเดิมให้คงอยู่ ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นอิทธิพลทางความคิดจากหลายคำอธิบายด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น คำอธิบายของ

บุคคลที่มีอิทธิพลต่อแวดวงกฎหมายไทยคือ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ มีใจความว่า

“กฎหมายนั้น คือ คำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองว่าการแผ่นดินต่อราษฎรทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตามแล้ว ตามธรรมดาต้องโทษ...เราจะต้องระวังอย่าคิดเอากฎหมายไปปนกับความดีและความชั่ว ถ้าความยุติธรรมกฎหมายเป็นคำสั่งที่เราจะต้องประพฤติตาม แต่กฎหมายนั้นบางทีก็ชั่วได้ ถ้าไม่เป็นยุติธรรมก็ได้ มีบ่อที่จะเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น ตามศาสนาต่างๆ แต่กฎหมายนั้นเกิดขึ้นได้แห่งเดียว คือจากผู้ปกครองแผ่นดินถ้าผู้ปกครองแผ่นดินจะอนุญาตเท่านั้น” (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2564, หน้า 388)

โดยวรเจตน์ ภาคีรัตน์ สรุปว่า คำอธิบายดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากจอห์น ออสติน^๗ ที่มองคำสั่งกฎหมายในฐานะที่เป็นคำสั่งของรัฐอธิปัตย์ (Law as the command of the Sovereign) และในเวลาต่อมาถูกโต้แย้งโดยปรีดี เกษมทรัพย์ (ผู้บุกเบิกและริเริ่มการสอนวิชานิติปรัชญาในประเทศไทยในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ปรีดี เกษมทรัพย์เห็นว่า เมื่อมองว่ากฎหมายเป็นเรื่องของคำสั่ง ทำให้ต้องคิดต่อไปว่ากฎหมายเป็นเรื่องของอำนาจ แทนที่จะเป็นเรื่องความถูกต้อง-ผิด ความชอบธรรม-ไม่ชอบธรรม ความยุติธรรม-ไม่ยุติธรรม เพราะคำสั่งเป็นของเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจเหนือผู้อยู่ใต้อำนาจ ทำให้ต้องจำใจปฏิบัติตามเจตจำนง (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2564, หน้า 388-389)

แม้ว่าปรีดี เกษมทรัพย์จะไม่ได้วิจารณ์ทัศนะของกรมหลวงราชบุรีฯ โดยตรง แต่วิจารณ์ไปที่สำนักกฎหมายบ้านเมืองและจอห์น ออสตินก็ตาม ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาเหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยแนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะอุดมการณ์และแนวคิดของนักกฎหมายที่รับใช้ผู้อำนาจทางการเมือง ดังที่ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ได้สรุปไว้ดังนี้

“การแย่งชิงอำนาจรัฐหรือการรัฐประหารหรือการรัฐประหารหลายครั้งหลายหน เราจะพบว่าบรรดานักกฎหมายที่เข้าไปรับใช้คณะรัฐประหาร โดยส่วนใหญ่แล้วไม่ได้เข้าไปเพราะมีจุดยืนทางนิติปรัชญาแบบสำนักกฎหมายบ้านเมือง แต่เข้าไปเพราะทัศนะทางการเมืองหรือเข้าไปเพราะแสวงหาผลประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น แม้แต่นักกฎหมายที่อาจแสดงว่าตนยกย่องกฎหมายธรรมชาติหรือแสดงว่าตนเชื่อมั่น “คุณธรรมความดี” หรือแสดงตนว่าเป็น “คนดี” ก็ล้วนเข้าไปทำงานให้คณะรัฐประหารด้วยเหตุของการรับใช้อำนาจของชนชั้นนำ มีหน้าซ้ำอาจจะพยายามอธิบาย “คุณธรรมความดี” ไปในทางการสนับสนุนรัฐประหารและสร้างความชอบธรรมแก่ตนเอง เช่น อ้างไปว่าทำเพื่อชาติ” (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2564, หน้า 392)

^๗ ข้อความดังกล่าวสะกดตามต้นฉบับ

^๘ จอห์น ออสติน (John Austin) นักกฎหมายชาวอังกฤษ ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “กฎหมาย” คือ คำสั่ง คำบัญชาของรัฐบาลอธิปัตย์ซึ่งบังคับใช้กับกฎหมายทั้งหลาย ถ้าผู้ใดไม่ปฏิบัติตามโดยปกติแล้ว ผู้นั้นต้องได้รับโทษ

ทั้งนี้ ยังมีแนวคิดของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อีกหนึ่งนักกฎหมายคนสำคัญได้มีบทบาทอย่างมากต่อการสร้างประวัติศาสตร์กฎหมายแบบอนุรักษนิยม โดยมีการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมถึงสังคมไทยก็มีระบบกฎหมายที่มีความเป็นธรรมดำรงอยู่มาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยผลงานที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากภายหลังจากที่ได้มีการนำเสนอต่อสาธารณะก็คือ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในวารสารดุสิตพาส่องฉบับติดต่อกันเมื่อต้น พ.ศ. 2509 ประเด็นหัวใจสำคัญของงานชิ้นนี้ก็คือการเสนอว่า “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย เทียบได้ไม่ต่างกับ แมกนาคาร์ตา (Magna Carta)^{*} ของพระเจ้าจอห์นที่ออกมาในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ซึ่งคนอังกฤษถือกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของเขา (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2563)

โดยมีคำอธิบายว่า

“ประกาศปฎิญาของพ่อขุนรามคำแหงไม่ใช่ประกาศคณะปฏิวัติรัฐประหาร ไม่ใช่เอกสารทางการเมืองที่ขุนนางหรือราชบุรุษบังคับให้พระเจ้าแผ่นดินเซ็นเหมือน “แมกนาคาร์ตา” ของพระเจ้าจอห์น แต่เป็นปฎิญาของผู้ปกครองบ้านเมือง ประกาศปฎิญาณความเลื่อมใสในบ้านเมืองและประชาชนพลเมืองของตนเอง เป็นการที่พ่อเมืองประสิทธิ์ประสาทสิทธิเสรีภาพให้แก่ลูกเมือง โดยอำเภอก็จด้วยใจรักและเอ็นดู” (เสนีย์ ปราโมช, 2509, หน้า 26)

คำอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการยึดโยงอำนาจให้อยู่ภายใต้อุดมการณ์และสังคมแบบเก่า และการสถาปนารัฐธรรมนูญให้เป็นกฎหมายสูงสุดก็อาจนำไปสู่ความเลื่อมใสได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากได้บุคคลที่ไม่มีคุณธรรมมาเป็นผู้ปกครอง ดังเช่นคำอธิบายต่อไปนี้ว่า

“ไม่จำเป็นว่าการปกครองที่ดีนั้น จะต้องเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย ขอแต่ให้เป็นการปกครองที่ดี ช่วยดับทุกข์อันวุ่นวายแก่ประชาชนเท่านั้นก็พอแล้ว บ้านเมืองไทยก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วเป็นพิสดาร ในสมัยเมื่อยังมีพระมหากษัตริย์ทรงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็เพราะได้ทรงบำเพ็ญลัทธิพ่อเมือง ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยความเอ็นดูเหมือนบุตร บ้านเมืองจึงอยู่เย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล” (เสนีย์ ปราโมช, 2509, หน้า 25)

ด้วยลักษณะดังที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ของปัญญาชนนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมชาย ปรีชาศิลปกุล ว่าประวัติศาสตร์กฎหมายที่ยึดโยงกับชนชั้นปกครองได้ถูกเผยแพร่อย่างมากนับจากทศวรรษ 2490 และกลายเป็นแนวความคิดสำคัญประการหนึ่งในแวดวงทางด้านความรู้ของแวดวงนิติศาสตร์ในสังคมไทย หากพิจารณาจากแนวความคิดที่ประวัติศาสตร์

^{*} มหากฎบัตร (Magna Carta) จากภาษาละตินแปลว่า “กฎบัตรใหญ่” (Great Charter) บางครั้งก็เรียกว่า “กฎบัตรใหญ่แห่งอิสรภาพ” (Magna Carta Libertatum) เป็นกฎบัตรของอังกฤษที่ตราขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1758 (ค.ศ. 1215) โดยถือกันว่ามหากฎบัตรนี้คืออิทธิพลที่ยิ่งใหญ่ที่มีต่อประวัติศาสตร์ศาสตร์อันยาวนานของกระบวนการที่นำมาสู่กฎหมายรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน

จาคูรงค์ สุทวณ

กฎหมายแบบอนุรักษนิยมนั้นได้นำเสนอ ย่อมสะท้อนให้เห็นได้ว่าเป็นความแตกต่างไปจากแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญที่มีอิทธิพลของคณะราษฎรทั้งสามฉบับ การพลิกเปลี่ยนมุมมองและคำอธิบายดังกล่าวไม่ได้เป็นความเห็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ยังกลายเป็นกระแสความคิดที่มาท้าทายต่อแนวความคิดที่ขยายตัวมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 จนปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวความคิดทางประวัติศาสตร์กฎหมายแบบอนุรักษนิยมได้ส่งผลและมีอิทธิพลต่อแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญไม่น้อย และไม่ได้จำกัดไว้เพียงในห้วงเวลาดังกล่าวหากสืบเนื่องต่อมาอีกยาวนาน (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2563)

ในด้านแนวคิดของนักกฎหมาย มีการพิจารณาการทำหน้าที่ของปัญญาชนนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยม ซึ่งเป็นไปตามโครงสร้างทฤษฎีการครองอำนาจนำ (hegemony) ของอันโตนิโอ กรัมสกี ปัญญาชนเหล่านี้เป็นตัวแสดงที่สำคัญในการสถาปนาอำนาจนำ โดยมีลักษณะการเสนอคำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญแบ่งเป็นแนวคิด 3 ประเด็นสำคัญดังนี้ **ประการแรก** แนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของสถาบันชนชั้นปกครองร่วมกับประชาชน **ประการที่สอง** แนวคิดสถาปนารัฐธรรมนูญถือกำเนิดโดยชนชั้นปกครอง **และประการที่สาม** แนวคิดการสร้างคุณลักษณะเฉพาะทางการเมืองผ่านประเพณี ทั้งนี้ นักกฎหมายรัฐธรรมนูญแบบอนุรักษนิยมมีการสร้างคำอธิบายรัฐธรรมนูญผ่านตำราทางกฎหมาย และจากสื่อต่างๆ มีใจความที่น่าสนใจโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

แนวคิดที่หนึ่ง: แนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของสถาบันชนชั้นปกครองร่วมกับประชาชน ตามแนวคิดของศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญในตำรากฎหมายมหาชนว่า

“เอกลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตย (ไทย) อำนาจอธิปไตยนั้นอยู่ที่พระมหากษัตริย์และประชาชน อันต่างจากรัฐธรรมนูญชาติอื่นที่ถือว่า ประชาชนเท่านั้นที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยเหตุผลสองประการ คือ เหตุผลด้านประเพณีสังคมวัฒนธรรมอันเกิดจากการสั่งสมร่วมกันระหว่างชนชั้นปกครองกับประชาชน และสอง เหตุผลด้านกฎหมาย ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจอธิปไตยอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ ครั้นเมื่อคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง องค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยได้สละอำนาจอันทันทีให้ประชาชนทั้งประเทศด้วยการพระราชทาน

คณะราษฎรในฐานะขององค์การนำท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้มีบทบาทต่อการจัดทำรัฐธรรมนูญที่บังเกิดขึ้น จวบจนกระทั่งการสูญเสียอำนาจนำทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2490 หรือกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรได้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากปรากฏให้เห็นในรัฐธรรมนูญ 3 ฉบับ กล่าวคือพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม 2475, รัฐธรรมนูญ 2475 (10 ธันวาคม) และรัฐธรรมนูญ 2489 ดูเพิ่มใน สมชาย ปรีชาศิลปกุล” รัฐธรรมนูญคณะราษฎรในประวัติศาสตร์ (กฎหมาย) กษัตริย์นิยม” <https://www.the101.world/khana-ratsadon-constitutions-in-the-history-of-royalist-law/>

รัฐธรรมนูญ และยินยอมอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน แต่ยังทรงใช้อำนาจนั้นแทนปวงชน ด้วยเหตุนี้ในทางกฎหมายนั้น เมื่อมีการประกาศเลิกรัฐธรรมนูญต้องถือว่า อำนาจอธิปไตยที่เคย พระราชทานให้กับประชาชนนั้นกลับคืนมายังองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นเจ้าของเดิมมาก่อน 24 มิถุนายน 2475 ดังนั้นผลสำคัญประการแรกทางกฎหมายระหว่างประเทศคือ รัฐบาลนานาชาติไม่ต้อง รับรองรัฐบาลไทยใหม่เพราะการเปลี่ยนแปลงโดยการรัฐประหารเป็นเรื่องภายใน แต่ระดับสูงสุดคือสถาบัน พระมหากษัตริย์ยังดำรงอยู่ และทรงเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่กลับคืนมาเป็นของพระองค์ท่านด้วย ส่วนคณะรัฐประหารนั้นไม่ใช่เจ้าของอำนาจอธิปไตยเลย แต่มีอำนาจปกครองบ้านเมืองในเวลานั้นตาม ความเป็นจริงเท่านั้น และเมื่อคณะรัฐประหารประสงค์ในการจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ เมื่อจัดทำเสร็จแล้ว ก็ต้องนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายเพื่อขอทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อลงพระปรมาภิไธยก็เท่ากับพระมหากษัตริย์ สละอำนาจคืนอีกครั้ง” (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2537, หน้า 182 -183)

ประกอบกับมีการสร้างคำอธิบายโดย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ในข้างต้นที่ว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของสถาบันชนชั้นปกครองร่วมกับประชาชนด้วย เหตุผลด้านประเพณีสังคมวัฒนธรรมอันเกิดจากการสั่งสมร่วมกันระหว่างชนชั้นปกครองกับประชาชน” โดยอธิบายถึงพื้นฐานการปกครองแบบพ้องกับลูกตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีการอธิบายว่า

“ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีมาช้านาน แต่จะมีลักษณะพิเศษอันเนื่องด้วยด้วยความ มีประชาธิปไตยในขั้นรากฐาน บางสมัยอาจมีความชอบลัทธิเทวราชาอยู่บ้าง แต่พื้นฐานการปกครองแบบพ้อง กับลูก แบบธรรมราชาและประชาธิปไตยก็ไม่ได้สูญหายไปไหน” โดย นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้แสดง ความคิดเห็นว่า นักประชาธิปไตยและนักปฏิวัติทางการเมืองในความหมายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ใช่คณะราษฎร (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2548, หน้า 24)

ลักษณะแนวคิดดังที่กล่าวมา เป็นลักษณะแนวทางของการอธิบายที่เกิดขึ้นใหม่นับตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อสรุป ในเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ของ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ใน 2 ประเด็นด้วยกันคือ

หนึ่ง เป็นการไม่ยอมรับว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นเพียงระบอบหนึ่งในหลายระบอบ การปกครองที่ผ่านมา โดยให้คำอธิบายว่าเป็นระบอบการปกครองที่มีมาเป็นร้อยๆ ปี

สอง ไม่ยอมรับหรือยอมรับอย่างจำกัดในสถานะของระบอบใหม่ที่เกิดขึ้น โดยให้คำอธิบายใหม่ ว่าแทบไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงอย่างจำกัด (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2548, หน้า 19)

แนวคิดดังกล่าวถือเป็นฐานคติที่แตกต่างกับแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่อธิบายว่า ในรัฐธรรมนูญ การปกครองแผ่นดินสยาม 27 มิถุนายน 2475 เมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่เปลี่ยนแปลง จากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจล้นพ้นเด็ดขาด ปกครองประเทศได้ตามอัธยาศัยมาเป็น กษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญนี้ได้วางหลักการมูลฐานใหม่ ได้แก่ หนึ่ง อำนาจอสูงสุดเป็นของราษฎรทั้งหลาย ข้อสอง พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันทางการเมืองหนึ่งซึ่งมีพระราช

จาคูรงค์ สุทวณ

อำนาจได้เท่าที่รัฐธรรมนูญกำหนด และข้อที่สาม พระมหากษัตริย์ไม่อาจกระทำการได้โดยลำพัง การกระทำใดของพระมหากษัตริย์ต้องมีการพระราชทานผู้หนึ่งผู้ใดลงนามด้วย โดยได้รับความยินยอมจาก คณะกรรมการราชารัฐจึงจะครบถ้วน มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ (ปิยะบุตร แสงกนกกุล, 2562, หน้า 184) รวมถึง มีความสอดคล้องกับแนวคิด ของศุภณัฐ บุญสด ว่า ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เมืองศรีพระมหากษัตริย์ เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในรัฐหรืออำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในยุค รัชกาลที่ 5 ได้มาถึงจุดสูงสุดในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เมื่อคณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติ ยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้ รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย เนื้อหาของระบอบดังกล่าวมีใจความอย่างเรียบง่ายปรากฏอยู่ในมาตรา 1 ของ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย” โดยผลการปฏิวัติดังกล่าวของคณะราษฎรได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้ทรง อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายไทย จากองค์พระมหากษัตริย์มาอยู่ที่หน่วยทางการเมืองใหม่ คือ “ประชาชน”

แนวคิดที่สอง: แนวคิดอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญถือกำเนิดโดยชนชั้นปกครอง (Charter) โดยเป็นแนวคิดของศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ อีกเช่นเดียวกัน ซึ่งได้กล่าวว่า

“ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ตามทฤษฎีที่ว่ารัฐสภาธิปไตยจะออกกฎหมายหรือไม่ออก กฎหมายก็ได้ และไม่มีอำนาจได้อยู่เหนือรัฐสภาธิปไตย คณะราษฎรผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ได้อ้างว่า ตนเป็นรัฐสภาธิปไตย เพราะถ้าอ้างเช่นนั้น คณะราษฎรต้องประกาศใช้รัฐธรรมนูญได้เองโดยไม่ต้องขอ พระราชทานจากพระมหากษัตริย์ ดังนั้น ผลสำคัญในทางกฎหมายก็คือ อำนาจสูงสุดในการจัดตั้ง รัฐธรรมนูญ ก็คือพระมหากษัตริย์ผู้ลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญนี้เอง พึงสังเกตต่อไปด้วยว่าใน พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวฉบับดังกล่าวไม่มีใครลงนามรับสนอง พระบรมราชโองการเลย ผลจึงมีว่าพระมหากษัตริย์ในฐานะองค์อธิปัตย์ (Sovereign) แต่เดิมทรงจำกัด พระราชอำนาจของพระองค์เอง และอำนาจนั้นได้พระราชทานให้ตกอยู่กับราษฎรและองค์กรอื่นๆ” (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2537, หน้า 234)

จากแนวคิดดังกล่าวมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงกับข้อวินิจฉัยของนักทฤษฎีในทางรัฐธรรมนูญ นิยมที่ได้ให้ความเห็นว่ารัฐธรรมนูญสยาม 27 มิถุนายน 2475 เกิดจากผู้ปกครองกับราษฎรตกลงกัน (pact) โดยเป็นการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกัน ซึ่งโดยทั่วไปมักมีการปฏิวัติเกิดขึ้นก่อน ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญ อังกฤษ ค.ศ. 1688 และของฝรั่งเศส ค.ศ. 1830

โดย บวรศักดิ์ยังยืนยันสรุปว่า

“ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น คณะราษฎรไม่เคยใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติในการออก กฎหมายในรูปประกาศหรือคำสั่งของคณะรัฐประหารเลย ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปี

2475 จึงมีการ “ปฏิวัติ” ในทางรัฐศาสตร์ แต่ในทางนิติศาสตร์ต้องถือว่าเป็นความต่อเนื่องของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบอบรัฐธรรมนูญโดยพระมหากษัตริย์ทรงสร้างความต่อเนื่องนี้เอง” (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2537, หน้า 235)

ทั้งนี้ แนวคิดแนวคิดอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญถือกำเนิดโดยชนชั้นปกครอง (Charter) ของบวรศักดิ์ ยังมีความขัดแย้งกับ แนวคิดการสร้างคำอธิบายรัฐธรรมนูญทั่วไปจากหนังสือคำสอนรัฐธรรมนูญของศาสตราจารย์ คาร์ล ชมิทท์ ที่ชี้ให้เห็นว่าอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญนั้นย่อมมาจากอำนาจเพียงหนึ่งเดียว และรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นจากการตัดสินใจทางการเมืองเพียงฝ่ายเดียวของผู้ทรงอำนาจสถาปนา หรือผู้ที่สามารถยึดอำนาจสูงสุดได้ในเวลานั้น จึงทำให้มีอำนาจในการให้หรือยกเลิกรัฐธรรมนูญ โดยการตัดสินใจที่ปรากฏออกมาในรูปแบบรัฐธรรมนูญย่อมแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงของผู้ทรงอำนาจสถาปนา และความสมบูรณ์ของรัฐธรรมนูญนั้นย่อมจะไม่มีกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ใดที่จะต้องมาอนุญาต หรือให้ความชอบธรรมอีกเพราะรัฐธรรมนูญที่เกิดจากผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญย่อมสมบูรณ์โดยตัวเอง (Carl Schmitt, 2008) และสอดคล้องกับคำอธิบายของกลุ่มนักวิชาการนิติราษฎร์ ที่อธิบายเกี่ยวกับข้อความคิดว่าด้วย “อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ” ที่บ่งบอกถึงการเกิดอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญมีเพียงหนึ่งเดียว โดยกล่าวถึงว่า

“อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ หากกล่าวโดยย่อหมายถึง อำนาจของบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญใช้เพื่อตัดสินใจก่อตั้งรัฐธรรมนูญและระบอบการเมืองการปกครอง นอกจากผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญย่อมมีเพียงหนึ่งเดียวจะแบ่งแยกให้มีผู้ทรงอำนาจมากกว่าหนึ่งไม่ได้ (ปิยนุตร แสงกนกกุล, 2560, หน้า 41-43) กล่าวคือ ผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญสามารถใช้อำนาจก่อตั้งรัฐธรรมนูญได้เพียงลำพัง ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้าย” (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 45)

หากใช้แนวคิด “ทฤษฎีรัฐธรรมนูญ” ของ คาร์ล ชมิทท์ ในการมองผ่านอำนาจการสถาปนารัฐธรรมนูญของไทยในช่วงการอภิวัฒน์สยาม 2475 จะเห็นได้ว่า ก่อนเกิดการปฏิวัติอำนาจยังคงอยู่ที่ชนชั้นปกครอง แต่หลังจากวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ที่คณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติ ยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นแล้ว ดังนั้นอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญจึงน่าจะอยู่ที่ฝ่ายคณะราษฎร โดยมีโซ่อยู่ที่ชนชั้นปกครองซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเดิม

ด้วยประเด็นดังกล่าว ทำให้สามารถตั้งคำถามต่อข้อวินิจฉัยของนักทฤษฎีรัฐธรรมนูญฝ่ายคณะราษฎร ที่ได้ให้ความเห็นว่ารัฐธรรมนูญสยาม 27 มิถุนายน 2475 เกิดจากผู้ปกครองกับราษฎรตกลงกัน (pact) นั้น อาจมองในอีกแง่มุมหนึ่งได้ว่า อำนาจสถาปนาแท้จริงอาจเกิดจากคณะราษฎรเป็นผู้ร่างเองทั้งหมด หรือตั้งสภาราษฎรขึ้นลงแล้วจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญจากฝ่ายสภานั้น โดยเรียกว่า

(Convention) แต่หากมีการประนีประนอมระหว่างผู้ปกครองกับคณะราษฎรเกิดขึ้นภายหลัง โดย หยุด แสงอุทัย ยังได้เชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวผ่านระบอบการปกครอง ว่า

“การระบุได้ว่าอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นของใคร ยังมีความเชื่อมโยงกับระบอบการปกครองด้วย กล่าวคือ หากกำหนดให้องค์พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ มีอำนาจพระราชทานรัฐธรรมนูญ หรือรัฐธรรมนูญจะมีผลสมบูรณ์ใช้บังคับได้เมื่อมีการลงพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ ย่อมหมายความว่ารัฐดังกล่าวปกครองอยู่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ในทางตรงกันข้ามหากกำหนดว่าหน่วยทางการเมืองอย่าง “ประชาชน” เป็นผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ ผ่านการให้ประชาชนมีอำนาจเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ หรือออกเสียงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญให้มีผลบังคับใช้ ก็ย่อมหมายความว่ารัฐนั้นปกครองในระบอบประชาธิปไตย” (หยุด แสงอุทัย, 2513, หน้า 43-44)

ดังนั้น หากอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นของชนชั้นปกครองก็เท่ากับว่ารัฐดังกล่าวปกครองอยู่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

อย่างไรก็ตาม มีอีกแนวคิดหนึ่งที่สนับสนุนว่าอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญของไทยเกิดจากคณะราษฎรผู้ทำการปฏิวัติ (convention) โดยมีการประนีประนอมกับฝ่ายชนชั้นผู้ปกครองเดิมภายหลัง จนกลายเป็นเป็นการสร้างอำนาจสถาปนาร่วมกัน (pact) คือ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ที่ได้สรุปว่า หลังจากการปฏิวัติ 27 มิถุนายน 2475 เกิดขึ้น ได้มีการ “เกี้ยเซี้ยะ” ระหว่างชนชั้นปกครอง และคณะราษฎร กล่าวคือ “การเกี้ยเซี้ยะ” คือการจัดการปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองด้วยการไกล่เกลี่ย, ประนีประนอม, เจรจาต่อรอง, ประสานหรือจัดสรรผลประโยชน์ให้ลงตัวในหมู่ชนชั้นนำของสังคมเพื่อรักษาอภิสิทธิ์หรือสถานะดั้งเดิมของพวกเขาไว้, ซึ่งนอกจากจะไม่ได้ก่อประโยชน์อันใดให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่แล้ว ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีที่ชนชั้นปกครองและคณะผู้ก่อการปฏิวัติใช้ในการแก้ปัญหาการเมืองไทยเสมอมา จนทำให้เกิดวิกฤตการณ์จากการปฏิวัติประชาธิปไตยยังดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน (Prachathai TV., 2555)

แนวคิดที่สาม: การสร้างคุณลักษณะเฉพาะทางการเมืองผ่านประเพณี โดยหลักการซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่า สถาบันพระมหากษัตริย์จะไม่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ใดๆ ในทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ ‘King can do no wrong’ อันหมายถึงการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารบ้านเมือง เป็นความรับผิดชอบของนักการเมืองจากสถาบันการเลือกตั้งเป็นสำคัญ แต่ในการประกอบสร้างความหมายดังกล่าวขึ้นในสังคมการเมืองไทย กลับมีความแตกต่างออกไปอย่างสำคัญ ความผันผวนของสังคมการเมืองไทยนับจาก 2475 สืบเนื่องมา สถานะและความหมายของคำว่า ‘พระมหากษัตริย์ทรงเหนือ

* นี่คือการขอยอดนิยมในการแก้ปัญหาทางการเมืองของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ใช้ในความหมายนี้ครั้งแรก โดย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

การเมือง' มิได้ดำรงอยู่อย่างตายตัว หากมีความผกผันเกิดขึ้น โดยเปลี่ยนจากการดำรงอยู่นอกการเมือง ทั้งปวงให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง ก่อนที่จะแปรเปลี่ยนมาเป็นสถาบันที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ความสูงส่ง และดำรงอยู่เหนือสถาบันการเมืองทั้งปวง เฉพาะอย่างยิ่งเหนือกว่าสถาบันการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่มีความชอบธรรมต่ำกว่าในห้วงเวลาปัจจุบัน (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2563) ความแปรเปลี่ยนจากหลักการดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดคุณลักษณะทางการเมืองแบบเฉพาะ

สมชาย ปรีชาศิลปกุลได้สรุปว่า อาจกล่าวได้ว่าการจัดวางสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้มีความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากการจัดร่างรัฐธรรมนูญ 2517 ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับการจัดวางในลักษณะที่มีความแตกต่างไปจากเดิมอย่างสำคัญ แม้จะเป็นที่เข้าใจร่วมกันว่าดำรงอยู่ในลักษณะ 'เหนือการเมือง' ก็ตาม (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2563)

โดยมีคำอธิบายที่แสดงถึงการจัดวางสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่แตกต่างไปจากเดิม ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดของนายมีชัย ฤชุพันธุ์ ว่า

“พระเจ้าอยู่หัวท่านครองราชย์มานาน พระองค์เห็นการเมืองมาโดยตลอด รัฐธรรมนูญก็หลายฉบับ และพระองค์ท่านก็เชี่ยวชาญในรัฐธรรมนูญไม่น้อย ที่ท่านแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมือง 2549 ด้วยการให้ตุลาการเข้ามาแก้ไข ถือเป็นพระอัจฉริยภาพจริงๆ ที่คนธรรมดาไม่ออก”

โดยประเด็นดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงการจัดวางสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามายังเขตแดนทางการเมือง ซึ่งได้กลายเป็นลักษณะเฉพาะ พร้อมทั้งมีการอ้างถึงจารีตประเพณีทางการเมือง เพื่อประกอบสร้างคำอธิบายรัฐธรรมนูญจากหลายแนวคิด เช่น ของศาสตราจารย์วิชณุ เครืองาม นักกฎหมายคนสำคัญได้อธิบายว่า

“ในประเทศไทยนั้นถือเป็นประเพณีทางการเมืองตลอดมาว่า ไม่ว่าจะมีการปฏิวัติ หรือรัฐประหารเกิดขึ้นครั้งใด การตรารัฐธรรมนูญขึ้นใช้บังคับใหม่จะต้องถือว่าเป็นความตกลงร่วมกันระหว่างประมุขของรัฐกับคณะผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหารเสมอ ที่เป็นเช่นนั้นน่าจะมีเหตุผลสามประการด้วยกัน คือ ประการแรก คณะผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหารต้องอาศัยพระราชอำนาจทางสังคมของพระมหากษัตริย์ เพื่อจะให้ประชาชนรู้สึกและเข้าใจว่าทรงยินยอมด้วยตามรัฐธรรมนูญ ประการที่สอง คณะผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหารต้องการอาศัยพระราชอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ เพื่อให้นานาชาติประเทศรับรองรัฐบาล ประการที่สาม เพื่อแสดงให้เห็นว่าคณะผู้ก่อการได้ยอมรับ และต้องการให้มีสถาบันพระมหากษัตริย์ให้ดำรงอยู่ต่อไป” (วิชณุ เครืองาม, 2530 หน้า 79)

การสร้างคุณลักษณะเฉพาะทางรัฐธรรมนูญ จะปรากฏให้เห็นเพิ่มเติมในตำรา กฎหมายมหาชน เล่ม 2: การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน – เอกชน และพัฒนาการกฎหมายเอกชนในประเทศไทย ของ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2537 บวรศักดิ์แสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็น

จาครงค์ สุทวณ

ศูนย์รวมของชาติและเป็นสถาบันเดียวที่แสดงความต่อเนื่องของประเทศไทย (ปิยนุตร แสงนกกุล, 2562ก, หน้า 12) มีใจความดังต่อไปนี้

“ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ เราสอนกันตามฝรั่งว่า ประมุขของรัฐแบบพระมหากษัตริย์จะไม่ทรงกระทำการใด เว้นแต่รัฐมนตรีจะกราบบังคมทูลและลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ตามหลักของอังกฤษที่ว่า “the king can do no wrong” อันมีผลทำให้พระมหากษัตริย์อังกฤษเป็นเพียง “สัญลักษณ์” ของชาติเท่านั้น แต่ในประเทศไทยพระมหากษัตริย์ไม่ได้เป็นเพียง “สัญลักษณ์” ของชาติเท่านั้น แต่เป็น “ศูนย์รวมของชาติ” ที่มีบทบาททางสังคมอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหาาราชฏเป็นส่วนใหญ่ พระราชอำนาจในทางกฎหมายเองก็ไม่เหมือนกัน เพราะพระมหากษัตริย์ไทยมีมากกว่าพระมหากษัตริย์อังกฤษมาก เป็นต้น” (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2537)

ทั้งนี้ ยังมีแนวคิดเรื่องรัฐธรรมนูญจากการ “ปฏิรูปการเมือง” หลัง พ.ศ. 2535 ของศาสตราจารย์ อมร จันทสมบุญ ที่ได้ผลิตงานชิ้นหนึ่งชื่อ “Constitutionalism” ทางออกของประเทศไทย โดยงานชิ้นนี้ได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างมากทั้งจากนักรัฐศาสตร์และนักนิติศาสตร์ งาน “Constitutionalism” ที่พัฒนาแนวคิดจากตะวันตกมาอธิบายตามแบบฉบับของตนเองว่า

“รัฐธรรมนูญตามแนวทางของ “Constitutionalism” เป็นแนวความคิดในการเขียนรัฐธรรมนูญเพื่อแสวงหาการจัดรูปแบบองค์กรการเมืองและกลไกการบริหาร โดยกำหนดวิธีการและมาตรการที่มีความมุ่งหมายขจัดหรือลดข้อเสียที่เกิดจากพฤติกรรมและการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบหรือไม่ชอบธรรมของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ให้มากที่สุด” (อมร จันทสมบุญ, 2537, หน้า 25)

โดยแนวคิดจากงาน “Constitutionalism” มีความเน้นหนักในทางการใช้ผู้นำทางการเมืองที่มีวิสัยทัศน์ระดับชาติ โดยมีนักวิชาการทางกฎหมายเป็นผู้ออกแบบรัฐธรรมนูญ และจบลงที่การลงประชามติ โดยภายหลังจากที่งานชิ้นนี้เผยแพร่ในปี 2537 จนในที่สุดประเทศไทยก็เกิดวิกฤตการณ์จากการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ขึ้นมาอีกครั้ง โดยครั้งนี้นายอมร จันทสมบุญ จึงเสนอทางออกวิกฤตด้วยการอาศัยพระบารมีองค์พระมหากษัตริย์ โดยให้ขอพระราชทาน “รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปประเทศ” ซึ่งกล่าวในการบรรยายพิเศษในหัวข้อ “กฎหมายมหาชนกับทิศทางประเทศไทย” ให้กับนักศึกษาหลักสูตร “นักบริหารการยุติธรรมทางปกครองระดับสูง” (บยป.) รุ่นที่ 5 สำนักงานศาลปกครอง โดยมีคำอธิบายดังต่อไปนี้

“การจะนำประเทศกลับไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง จำเป็นต้องขอพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปประเทศ ซึ่งจะต้องให้ได้คนดี และเป็นประชาธิปไตย และต้องมีการปฏิรูปกฎหมายที่เป็นพื้นฐานในการบริหารประเทศ และจะต้อง ส.ส. ที่เป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตัดสินใจตามความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเอง ไม่ใช่ขึ้นกับของเงินที่ได้รับซึ่งอาจต้องมีกลไกบางอย่างในการป้องกันการรับซองโดยสภาระของรัฐธรรมนูญฯ ที่ขอพระราชทาน และต้องมีนักวิชาการ ที่ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งต่างประเทศจะเรียกว่า statesman คือคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เพราะการร่างกฎหมาย

เหมือนกับการออกแบบเครื่องยนต์ที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญไม่ใช่แค่คนขับรถ โดยต้องมาทำหน้าที่ร่างกฎหมายเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งคนเหล่านี้ต้องมีความเสียสละ แลบาร์มีที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือ ยอมรับ”

ดังนั้นการใช้ผู้นำทางการเมืองที่มีวิสัยทัศน์ระดับชาติที่เขากล่าวถึงจากงาน “Constitutionalism” นั้น คือการนำหลักจารีตประเพณีแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาใช้ โดยการนำเอาสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นผู้แก้ปัญหาทางการเมือง

ภายหลังการบรรยาย นายอมร ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมถึงแนวคิดขอพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปประเทศว่า การเสนอขอพระราชทานทำในรูปแบบไหนก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้ดำเนินการ โดยอมรได้กล่าวว่า “ผมเห็นว่าสถานการณ์ขณะนี้เหมาะสมที่สุดใครจะเป็นคนขอพระราชทานก็ได้ทั้งนั้น เพราะถ้ามองว่าเป็นการขอพระราชทาน แต่ถ้าทำแล้วทำให้การบริหารประเทศเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงเขาก็จะยอมรับ ซึ่งเรื่องนี้ต้องอาศัยพระบารมีจริงๆ เท่านั้น”

จากแนวคิดสำคัญดังที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นถึงความพยายามประกอบสร้างประเพณีทางการเมืองที่มีลักษณะเฉพาะและโน้มเอียงไปทางชนชั้นนำ โดยมีการตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ภายใต้แนวทางการสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญของแวดวงนักกฎหมายในทางอนุรักษนิยม และบริบทวัฒนธรรมทางการเมืองในปัจจุบัน ทำให้ประเด็นการวิจารณ์โต้แย้งชุดคำอธิบายของนักกฎหมายในทางอนุรักษนิยมสามารถกระทำได้อย่างอยากลำบาก เพราะการที่นักกฎหมายในทางอนุรักษนิยมมีความยึดโยงกับชนชั้นปกครองทำให้กลุ่มนักกฎหมายเหล่านั้นได้เปรียบจากโครงสร้างในระบอบด้วยการรับใช้ผู้มีอำนาจ จึงส่งผลให้กลายเป็นลักษณะกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ (Historical block) ที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบในสนามการเมืองไทยในเวลาต่อมา

สรุปและอภิปรายผล

ภายใต้พื้นที่การปกครองโดยกฎหมาย ลักษณะการเป็นปัญญาชนของนักกฎหมายแบบอนุรักษนิยมที่มีการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ทางความคิด (War of position) ผ่านการเสนอคำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น มีลักษณะการเป็นปัญญาชนที่ยึดโยงกับชนชั้นนำซึ่งเรียกว่า ปัญญาชนแบบจารีตประเพณี (Tradition intellectual) ตามโครงสร้างองค์ประกอบของทฤษฎีการครองอำนาจนำ (Hegemony) จะเห็นได้ว่าการเสนอคำอธิบายของนักกฎหมายรัฐธรรมนูญแบบอนุรักษนิยมนั้น มีลักษณะของการให้ความสำคัญกับชนชั้นปกครอง โดยยึดหลักประชาธิปไตยแบบไทยที่มีลักษณะเฉพาะ

รัฐธรรมนูญในฐานะการเป็นหนึ่งในฐานะสถาบันทางการเมือง ซึ่งรัฐธรรมนูญเป็นตัวบทที่มีผลในทางกฎหมาย ซึ่งทำให้องค์กรต่างๆ หรือนักกฎหมายนำไปตีความ สร้างคำอธิบาย ซึ่งอย่างไรก็ตามการกระทำดังกล่าวมักมาจากการผลิตขึ้นของมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ ตีความการยกย่องรัฐธรรมนูญ ว่าใครเป็นผู้มีอำนาจ มีเหตุปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อผู้มีอำนาจในทางรัฐธรรมนูญ

จาคูรงค์ สุทาวัน

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไม่มีทางเป็นกลางหรือภววิสัย (Objective) แต่จะมีอำนาจทางการเมืองจำกัดผู้เกี่ยวข้องไว้เสมอ^{*} (Elster, J., 1995)

จะเห็นได้ว่าหากมีการพิจารณารัฐธรรมนูญจากทั่วโลก และเน้นที่ผู้ร่างเป็นสำคัญ เราจะพบว่าผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ร่าง ผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ร่าง ผลประโยชน์ในเชิงสถาบัน ตลอดจนแรงปรารถนาและเหตุผลของผู้ร่าง ต่างมีส่วนผลักดันให้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั้นๆ มีผลตามเจตนารมณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงมูลเหตุจูงใจ ตามทฤษฎีของจอห์น เอลสเตอร์ (Elster, J., 1995) ทั้งนี้ หากเราพิจารณามูลเหตุจูงใจตามทฤษฎีในข้างต้น จะพบว่า การเสนอคำอธิบาย ตลอดจนการร่างรัฐธรรมนูญของปัญญาชนกฎหมายในทางอนุรักษนิยมจะมีฐานคิดที่ยึดโยงกับชนชั้นปกครองที่ครอบงำสังคมอยู่ และเชื่อว่าชนชั้นปกครองเป็นผู้ทรงอำนาจในทางรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการยึดถือประเพณีปฏิบัติในทางกฎหมาย ในช่วงการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในอดีตเป็นฐานคิด ซึ่งแนวคิดดังกล่าวยังเป็นประเด็นที่นักวิชาการรุ่นใหม่ได้โต้แย้งเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เช่น นักวิชาการกลุ่มนิติราษฎร์ และสมชาย ปรีชาศิลปกุล เป็นต้น

อนึ่ง เป็นที่ชัดเจนว่าภายหลังการยุบพรรคอนาคตใหม่เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563 ได้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนนักศึกษาหลายกลุ่มทั้งในกรุงเทพฯ และในทุกภูมิภาค เช่น กลุ่มเยาวชนปลดแอก, กลุ่มธรรมศาสตร์และการชุมนุม, กลุ่มนักศึกษา/ ประชาชนในหัวเมือง/ภูมิภาคต่าง ๆ โดยฝ่ายประชาธิปไตยได้ยกระดับเพดานของการแสดงความเห็น/ ข้อเรียกร้องต่อสถาบันกษัตริย์อย่างเป็นทางการบนเวทีสาธารณะ 2 ครั้ง คือ (1) การปราศรัยของอานนท์ นาภา ณ เวทีการชุมนุมที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2563, (2) การอ่านแถลงการณ์ของ ปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล เสนออุปสรรค 10 ประการเพื่อปฏิรูปสถาบันฯ ในเวทีธรรมศาสตร์และการชุมนุม ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ผลจากแรงกดดันทางการเมืองของฝ่ายประชาธิปไตยทำให้รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องเปิดสภาเพื่อพิจารณาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยมีร่างรัฐธรรมนูญเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาถึง 7 ฉบับ ซึ่งภายหลังกลุ่มการเมืองเหล่านี้ได้รวมตัวกันในนาม “คณะราษฎร 2563” ยังคงยืนยัน ข้อเรียกร้อง 3 ประการ คือ 1. พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 2. แก้ไขรัฐธรรมนูญ 3. ปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ด้วยข้อโต้แย้งดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงการตื่นตัวของกลุ่มพลังทางการเมืองของกลุ่ม “คณะราษฎร 2563” ที่เป็นการปะทะกันระหว่างอุดมการณ์ทางกฎหมายที่ผู้เข้ายึดกุมพื้นที่สังคมอุดมการณ์ได้ (super structure) ก็จะมีโอกาสในการกำหนดภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ได้ในเวลาต่อไป (กมลวรรณ ชื่นชูใจ, 2563)

^{*} จอน เอลสเตอร์ (Jon Elster) นักวิชาการชาวนอร์เวย์ผู้ศึกษาเรื่อง rationality (ความเป็นเหตุเป็นผล) ได้นำความคิดเรื่อง rationality ของการตัดสินใจมาพิจารณาการยกร่างรัฐธรรมนูญในแต่ละประเทศ เพื่อวิเคราะห์ว่ามีเงื่อนไขปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการออกแบบหรือสร้างคำอธิบายต่างในรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการเป็นปัญญาชนที่ยึดโยงกับชนชั้นนำของนักกฎหมายรัฐธรรมนูญแบบอนุรักษนิยม (Tradition intellectual) ที่มีการเผยแพร่แนวคิดทางรัฐธรรมนูญที่ยึดถือตามหลักประชาธิปไตยแบบไทยที่มีลักษณะเฉพาะนั้น นอกจากจะมีความสอดคล้องในทางทฤษฎีการออกแบบรัฐธรรมนูญของ จอร์น เอลสเตอร์ ด้วยแล้ว ยังมีงานที่ศึกษาอุดมการณ์ประชาธิปไตยในแบบเรียนของ กัปคัทย ปุงคานนท์ ที่ชี้ว่าระหว่างปี พ.ศ. 2490 – 2516 เป็นช่วงที่มีการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยแบบไทยในแบบเรียน ซึ่งมีการลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ในทางรัฐธรรมนูญ (กัปคัทย ปุงคานนท์, 2552) ระยะเวลาดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในช่วงชีวิตและการดำเนินงานของนักกฎหมายกับอุดมการณ์ทางการเมือง โดยหากพิจารณาปีเกิดของกลุ่มนักกฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2490 – 2500 ด้วยแล้ว จะพบว่ากลุ่มนักกฎหมายเหล่านี้ต่างเติบโตและร่ำเรียนในช่วงปี พ.ศ. 2510 - 2516 ที่อยู่ในช่วงกลไกการปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบไทยกำลังดำเนินอยู่ ประกอบกับสภาวะที่ไม่ปกติของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น งานศึกษาชิ้นนี้จึงได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะอุดมการณ์ทางการเมืองที่แฝงอยู่ในแนวคิดของนักกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้อย่างสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของปัญญาชนนักกฎหมายในทางอนุรักษนิยม ที่ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์ทางแนวคิด และมิติทางอุดมการณ์ โดยเป็นการตั้งประเด็นทางการศึกษาในมุมมองทางรัฐศาสตร์ที่ต้องการตั้งคำถามกับบทบาทนักกฎหมาย โดยไม่ได้ต้องการร้อยความศักดิ์สิทธิ์ในทางนิติศาสตร์แต่อย่างใด และไม่ได้เป็นงานที่ตั้งประเด็นที่วิเคราะห์เชิงเทคนิคทางกฎหมาย ดังนั้นงานที่เป็นในลักษณะมุมมองที่เป็นข้อโต้แย้งในด้านอื่นๆ เช่น การเปรียบเทียบแนวคิดของนักกฎหมายในแต่ละยุค และการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดของนักกฎหมายในแต่ละอุดมการณ์ น่าจะช่วยค้นพบข้อคิดเห็น และจะช่วยเติมเต็มประเด็นในการวิจัยในครั้งต่อไปได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จาตุรงค์ สุทวาทัน

รายการอ้างอิง

- กัปคฤทัย ปุณฺณคานนท์. (2552). *การปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตย ศึกษาผ่านหนังสือเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กมลวรรณ ชื่นชูใจ. (2563). ความคิด “ปิตาจารย์”: นิติราษฎร์, พรรคอนาคตใหม่, กับการสร้างการเมืองแห่งความหวัง. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 13(2), 87-119.
- เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2550). *Hegemony โดยสังเขป และวาทกรรมของแนวชุมชน*. วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2563, เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2007/02/11572>
- เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข. (2536). *แนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกษียร เตชะพีระ. (2554). ระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข : ที่มาที่ไป. *ฟ้าเดียวกัน*, 9(1), 89-114.
- จาตุรงค์ สุทวาทัน และนวกัทร โตสุวรรณ. (2563). ผลทางการเมืองที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549. *The Journal of Law, Public Administration and Social Science, School of Law Chiang Rai Rajabhat University*, 5(1), 213-226.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยม ใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรรมพิไทยในปัจจุบัน*. วันที่ค้นข้อมูล 23 มีนาคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2014/08/55233>
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2548). *ความคิด และความรู้อำนาจทางการเมืองในการปฏิวัติสยาม*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2537). *กฎหมายมหาชนเล่ม 2: การแบ่งแยก กฎหมายมหาชน-เอกชน และพัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยนุตร แสงนกกุล. (2560). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ : การก่อตั้งรัฐธรรมนูญและการแก้ไขรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปิยนุตร แสงนกกุล. (2562ก). *รัฐธรรมนูญ ประวัติศาสตร์ข้อความคิด อำนาจสถาปนาและการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- ปิยนุตร แสงนกกุล. (2562ข). *ศาลรัฐประหาร : ตุลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

มติชนรายวัน. (2549). บทสัมภาษณ์มีชัย ฤชุพันธุ์ “ใน 6 ทศวรรษ...อัจฉริยภาพทางรัฐธรรมนูญ”.

สัมภาษณ์โดยหทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, มติชนรายวัน, 12 มิถุนายน 2549, หน้า 11.

รัฐกมล ค้อสุวรรณดี. (2558). การครองอำนาจของพรรคการเมืองในพื้นที่ประชาสังคม: ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย ระหว่างปี พ.ศ.2544-2554. คุชชินีพนธ์ปรัชญาคุชชินีบัณฑิต, สาขาวิชาการเมือง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วัชรพล พุทธรักษา. (2557). กรณ์ชื่อกับการเมืองไทย : อำนาจเก่ากำลังจะตาย อำนาจใหม่ยังไม่สถาปนา. วันที่ค้นข้อมูล 29 เมษายน 2563, เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2014/06/54315>

วัชรพล พุทธรักษา. (2549). รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, ภาควิชาการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชณุ เครืองาม. (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2555). คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2564). ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา. กรุงเทพฯ: อานกกฎหมาย.

ศุภณัฐ บุญสด. (2562). บทบาทของนักกฎหมายไทยกับการรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการ : ศึกษากรณีรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 12(2). 123-156.

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2563). รัฐธรรมนูญคณะราษฎรในประวัติศาสตร์ (กฎหมาย) กษัตริย์นิยม. วันที่ค้นข้อมูล 24 มีนาคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.the101.world/khana-ratsadon-constitutions-in-the-history-of-royalist-law/#>

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2562). เสรีนิยมกับอนุรักษนิยมอยู่ร่วมโลกกันได้ไหม. วันที่ค้นข้อมูล 29 เมษายน 2563, เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2019/04/81980>

เสนีย์ ปราโมช. (2509). ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง. *ดุสิตพาหะ*, 13(2), 25-26.

อมร จันทรมบุญ. (2537). *คอนสติติวชันแนลลิสม์ (Constitutionalism) ทางออกประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

MGR Online. (2549). เปิดประวัติ วิชณุ เครืองาม ‘เนติบริกร’ รัฐบาลทักษิณ. วันที่ค้นข้อมูล 25 เมษายน 2563, เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9490000081599>

- Prachathai TV. (2555). *ถาม-ตอบ ปัญหาข้ามศตวรรษ --- ปราบ เล่าหะโรจนพันธ์ และเวียงรัฐ เนติโพธิ์ (ถาม) --- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ตอบ) อัครพงษ์ คำคุณ (ดำเนินรายการ).* วันที่ค้นข้อมูล 4 เมษายน 2563, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/results?search_query=%E0%B8%95%E0%B8%AD%E0%8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A8%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A9
- Post Today. (2556). *อมร แนะนำพระราชทาน รธน. ฉบับปฏิรูป.* วันที่ค้นข้อมูล 24 เมษายน 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.posttoday.com/politic/news/262041>
- Bourdieu, P. (1995). *Outline of a Theory of Practice*. (R. Nice Trans.). Cambridge: Cambridge University. (Original work published 1977)
- Elster, J. (1995). Forces and mechanisms in the constitution-making process. *Duke LJ*, 45, 364.
- Hoare, G., & Sperber, N. (2015). *An Introduction to Antonio Gramsci: His Life, Thought and Legacy*. London: Bloomsbury Academic.
- Schmitt, C. (2008). *Constitutional theory*. Durham, USA: Duke University Press.